

BİLGİLENDİRME YOLUYLA BEDEN EĞİTİMİ SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ENGELLİ BİREYE YÖNELİK DEĞİŞEN TUTUMLARI

Bilsen AKBUĞA¹ Ferda GÜRSEL¹

Geliş Tarihi:23.05.2006

Kabul Tarihi: 04.12.2006

ÖZET

Bu araştırmanın amacı bedensel engellilerin aile, toplumsal yaşamları ve eğitimlerine ilişkin sorunlarının yazılı olduğu panel metninin Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu öğrencilerince okunmasının bedensel engelli bireylere yönelik genel tutumlarını değiştirmede etkinliğini ortaya koymaktır. Araştırmaya 55 Beden Eğitimi Spor Bölümü 1 ve 2. sınıf öğrencileri katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum (YEKYT) Ölçeği - O Formu ölçeği kullanılmıştır. Bağımlı gruplarda t testi sonuçlarına göre öğrencilerin, bedensel engelli bireylere yönelik tutumlarına ilişkin ön ve son test ölçümlerindeki değişim anlamlı fark göstermiştir [t (54)=9,14, p =.001]. Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu öğrencilerinin panel metnini okuması ile bedensel engelli bireye yönelik genel tutumlarını olumlu yönde etkileyebileceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bedensel engelli, Beden eğitimi, tutum.

CHANGING COLLEGE STUDENT PHYSICAL EDUCATION TEACHER'S ATTITUDES TOWARDS INDIVIDUALS WITH PHYSICAL DISABILITY BY KNOWLEDGE

ABSTRACT

Purpose of this study was to investigate the effectiveness of before and after reading panel text related problem of family, society and education on attitudes of the college student physical education teachers towards individual with physical. Total 55 first and second class college student physical education teachers participated in the study. Attitude Toward Disabled Person- O Form scale was used to determine the attitudes of the before and after reading panel text. A paired t test revealed significant difference attitude towards individual with physical disabilities the between measurements at the pre and post test [t (54)=9,14, p= .001]. Knowledge approach affects positive attitude change of the college of sport teachers towards individual with physical disability.

Key Words: Attitude, Individuals with physical disability, physical education.

GİRİŞ

Engelli bireyin eğitimi ve rehabilitasyonunda toplumun beklenti ve tutumları önemlidir. Eğitim ve rehberlik hizmetlerinin verildiği kurumlarda bedensel engelli bireylere (BEB) yönelik tutumlar olumsuz ise, buralarda onlara yönelik uygulamalar yetersiz kalabilmekte, engelli bireyin engeli ile başa çıkmasını güçleştirmektedir (1,2,3).

Bedensel engelli bireylerin (BEB) bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psikomotor becerilerinin gelişimi, uygulanan programın başarılı olması ile bu programı uygulayan eğitim personelinin engelli kişilere yönelik tutumları ile yakından ilgilidir (3).

Tutumlar doğuştan kazanılmazlar, öğrenme yoluyla sonradan kazanılırlar. Anne-baba, arkadaşlar, kitle iletişim araçları, kişisel yaşantılar tutumların oluşmasında rol oynayan faktörlerden bazılarıdır. Öğrenme yoluyla kazandığımız tutumlarımızın değişmesi de mümkündür (4). Toplumun genel olarak engelli insanlara karşı tutumunun olumlu yönde değişimi için, eğitim ve bilgilendirme etkili bir yoldur (5).

Üniversitede eğitim gören birey, toplumun ön yargılarından daha uzaktır ve bu eğitime gelinceye kadar bütün araçlarından faydalanmıştır. Eğitilmiş bireylerin; tutumlarının değiştirilebilmesinde bilgilendirmenin etkisi araştırılmıştır.

¹ Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Üniversitenin çeşitli bölümlerinde okuyan ve engelli bireyi tanıtan seçmeli ders alan ve almayan öğrencilerin tutumları karşılaştırılmış, ders alanların tutumlarında anlamlı bir fark bulunmuştur (6,7). Üniversitelerin özel eğitim bölümünde okuyan bölüme yeni başlayan ve üçüncü sınıf öğrencilerinin engelli bireye yönelik genel tutumlarının YEKYT ölçeği ile karşılaştırılmasında, üçüncü sınıf öğrencilerinin tutumlarının daha olumlu olduğu bulunmuştur (8,3). Üniversite öğrencilerine bedensel engelli bireylerin engelli olma nedenleri, yaşadıkları sıkıntıları ve kendi duygularını anlatan bir panel metni okutulmasının, onların engelli bireye yönelik tutumlarını olumlu yönde değiştirdiği bulunmuştur (3). Ancak Roeher'in belirttiğine göre, Mc. Bride kamuoyunun epilepsiye yönelik tutumlarında bilgilendirmenin etkisini film göstererek sağlamaya çalışmış ve istatistiksel anlamda bir fark bulamamıştır (9).

Beden Eğitimi ve Spor Bölümlerinde (BESB), Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü öğrencilerine yönelik Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor (EBES) dersi zorunlu bir ders iken, Spor Yöneticiliği, Antrenörlük, Rekreasyon bölümü öğrencileri için bu ders zorunlu değildir ya da seçmeli olarak almaktadırlar. Fiziksel etkinlik ortamlarında spor yöneticiliği, antrenörlük ve rekreasyon bölümü öğrencileri de engelli bireylerle sık sık karşılaşmaktadırlar. Beden eğitimi öğretmenlerinin engelli bireye karşı tutumları EBES dersi aldıkları dönemde incelenmiştir. Bu araştırmalarda bilgiye dayalı yaklaşım, engelli bireyle çalışan beden eğitimi öğretmeni adayının engelli birey konusunda bilgisini artırırken onlara karşı tutumlarında çok az değişiklik yaratmıştır (10). Ancak öğretmenlik bölümü ile diğer bölümler (antrenörlük, spor yöneticiliği) arasında öğretmenlik bölümü lehine fark yaratmamıştır (11). Türkiye'de BESB öğrencilerinin engelli bireye yönelik tutumlarını araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kuramsal çerçeve ve Amaç

Bu çalışma "muhakemesi yapılmış eylem" kuramı ile açıklanır (11). Bu kuram fiziksel etkinlik ortamlarında BESB öğrencilerinin engelli bireye karşı davranışlarının anlaşılması ve tahmin edilmesini sağlar. Tutum ve davranış ilişkisi; tutum ve davranışın geçmişteki tecrübelerden ve yeni bilgilerden etkilenir. Bu açıklama bu kuramın temel sayıtlıdır. Beden eğitimi ve spor ile ilgili kişilerin bedensel engellilere yönelik pozitif tutumlarının desteklenmesi, engelli kişilerin fiziksel etkinlik ortamlarına uyumları ve uygulanan programların başarılı olması için gereklidir. Bu nedenle EBES dersi almayan BESB öğretmenliği bölümündeki öğrencilerin Üniversitede engelli bireyler hakkında bilgilendirmenin tutumları değiştirilebileceği sunulacaktır.

Bu çalışmanın amacı, engelli bireylerin aile ve toplumsal yaşantıları ve eğitimlerine ilişkin sorunlarının yazılı olduğu panel metninin Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'na devam eden 1 ve 2. sınıf öğrencilerince okunmasının engelli kişilere yönelik tutumlarını değiştirmede etkililiğini değerlendirmektir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma Grubu:

Örneklem grubu, Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda (BESYO) yaş ortalamaları 21 ± 2.3 olan toplam 45 (29 erkek, 16 kız) öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın evrenini Ankara Üniversitesi BESYO lisans öğrencileri oluşturur. Katılımcılar engellilere yönelik herhangi bir lisans dersi almamış sınıflardan oluşmaktadır. Ailesinde ve çevresinde engelli birey bulunmayan ve daha önceden engelli birey ile çalışmamış bütün 1. ve 2. sınıf öğrencileridir. Katılımcılar kampüs içinde engelli bireylerle karşılaşmamışlardır. Çünkü engelli bireyler genelde diğer kampüslerde eğitim görmektedirler.

Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum (YEKYT) Ölçeği O Formu:

YEKYT ölçeği O Formu, Yüker, Block, Young, tarafından geliştirilen 6'lı likert tipi (+3= katılıyorum, -3= katılmıyorum) 20 maddelik bir ölçü aracıdır (12). Çalışmamızda bu ölçek bedensel engelli bireylere yönelik genel tutumları değerlendirdiği için kullanılmıştır. Panel metni, özel bir alana yönelik değildir. Nötr tepkilerde bulunma seçeneğinin olmaması nedeniyle, denekler olumlu ya da olumsuz tepkide bulunmaya zorlanmaktadırlar. Tutum ölçeğinde zorunlu seçme formatıyla sosyal çekiciliğin etkisini azaltma amaçlanmaktadır (3).

YEKYT ölçeği O Formu bedensel engelli bireye yönelik genel tutumları ölçmeye çalışmaktadır. Bedensel engelli birey olarak işitme, görme ve ortopedik engeli olanlar kastedilmektedir. Ölçeğin orijinalinde bedensel engelli bu şekilde kullanılmıştır. Ölçeği yanıtlayan kişinin almış olduğu yüksek puan bedensel engelli kişileri, engelli olmayan kişilerle oldukça benzer şekilde algıladığı anlamına gelmektedir. Alınan düşük puan ise, ölçeği yanıtlayan kişinin bedensel engelli kişileri engelli olmayan kişilerden farklı algıladığını göstermektedir (3).

Ölçeğin orijinali Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nden 3 öğretim elamanı tarafından İngilizceden Türkçe'ye çevrilmiş, çeviriler gözden geçirildikten sonra gerekli değişiklikler yapılmıştır. Daha sonra orijinal ölçek gösterilmeden Yabancı Diller Bölümü İngilizce Eğitimi anabilim dalı öğretim elamanı tekrar Türkçe'ye çevirmiştir. Ölçek

AKBUĞA, B., GÜRSEL, F., “Bilgilendirme Yoluyla Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Engelli Bireye Yönelik Değişen Tutumları”

tekrar gözden geçirilip son şeklini almıştır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı .67- .83, test-tekrar güvenirlik katsayısı .76, ortancası ise .67 bulunmuştur.

Panel Metni:

Panel metni, bedensel (görme, işitme ve ortopedik) engelli olan dört kişiden oluşmaktadır. Panelde engeli olan bu bireyler, engelli olma nedenleriyle birlikte yaşadıkları sıkıntıları ve kendi duygu ve düşüncelerini dile getirmektedirler. Katılımcılar panel metnini 45-60 dakika okumuşlardır. Panel metni Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Bölümü'nde gerçekleşen konuşmaların aynen yazıya dönüştürülmüş halidir. Panel üyeleri ortopedik ve görme engelli ikişer kişiden oluşur (3).

İşlem Yolu:

Bedensel engelli bireylere yönelik genel tutumları ölçen 20 maddelik YEKYT ölçeği; yüksekokul 1. ve 2. öğrencilerine dağıtılmış on dakika içinde toplanmıştır. Araştırmaya dahil olan tüm gruplara ön test sonrası, “panel metni” okutulmuş (45-60dk) ve daha sonra YEKYT ölçeği tekrar uygulanmıştır.

Veri Analizi:

Araştırmaya katılan öğrencilerin, panel metnini okumadan önce ve okuduktan sonraki tutumlarının (ön test-son test) değerlendirilmesi için bağımlı gruplarda t-testi uygulanmıştır. İstatistiksel önemlilik .001 alınmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların, panel metnini okumadan önce bedensel engelli bireye yönelik genel tutumları ortalaması 54,88 ± 11,15, panel metnini okuduktan sonra ise 68,16 ± 12,26 bulunmuştur.

Panel metnini okumadan önce ve okuduktan sonra katılımcıların bedensel engelli bireye yönelik genel tutumlarına ait ölçümleri bağımlı gruplarda t testi ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların bedensel engelli bireye yönelik tutumlarında olumlu yönde değişme olmuştur ($t_{(54)}=9,14; p<.001$).

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı, engelli bireylerin aile ve toplumsal yaşantıları ve eğitimlerine ilişkin sorunlarının yazılı olduğu panel metninin Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'na devam eden 1 ve 2. sınıf öğrencilerince okunmasının engelli kişilere yönelik tutumlarını değiştirmede etkinliğini değerlendirmektir.

Bu sonuçlara göre üniversite öğrencilerine yapılacak bilgilendirmenin tutumlarının değiştirilmesinde etkili olabileceği söylenebilir.

Panel metni; engellilere yönelik herhangi bir ders almamış, Ankara Üniversitesi BESYO 1. ve 2. sınıf öğrencileri tarafından ön test sonrası okunmuştur. Öğrencilere daha sonra son test uygulanmıştır. Bu öğrencilerin bedensel yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik Türkçe'ye uyarlanmış YEKYT ölçeği ile ölçülen tutumlarında anlamlı ve olumlu düzeyde değişiklik görülmüştür. Özyürek'in özel eğitim bölümü öğrencileri ile yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bizim çalışmamızda kullanılan panel metni ve YEKYT ölçeği kullanılmıştır (5,3). Ancak bizim çalışmamızda tutumların sürekliliği araştırılmazken, Özyürek'in çalışmasında panel metninin okunmasından 14 hafta sonra tutumlar gerilemiştir. Ancak elde edilen sonuçlar ön test değerlerinden daha olumludur. Bizim çalışmamızda tutumların sürekliliğine bakılmamıştır (3). Hodge'de çalışmasında BESB öğrencilerini almıştır. Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğrencileri EBES dersini almadan ve aldıktan sonra YEKYT ölçeği ile değerlendirilmiş ve bilgilendirmenin öğrencilerin engelli bireye yönelik genel tutumlarını olumlu yönde değiştirdiğini bulmuştur (13). Bizim çalışmamızın sonuçları, Mc Bride'in sonuçlarından farklıdır. O çalışmada katılımcılara film izlettirilmiş ve tutumlarda değişiklik olup olmadığına bakılmıştır. Sonuçlarda istatistiksel olarak fark bulunmamıştır. Bunun nedeni filmin engelli bireyi yeterince tanıtmamasından kaynaklanabilir. Hazırlanan panel metninin tutumlar üzerinde olumsuz etkisinin olduğu bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Panel tartışmasının yazılı metninin okunması yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumları değiştirmede etkili olması, metindeki tartışmaları yapan kişilerin sıradan özelliklerinin olmaması, tartışmalarının inandırıcı, yetersizliklerini tartışmaktan rahatsız olmamaları, bedensel engelli bireye yönelik tutumları değiştirmede etkili olarak görülmektedir. Bilgilendirme öğretim elamanı tarafından engelli bireyin toplumda karşılaştığı sorunları anlatan bir metin olsa inandırıcılığı azalabilecekti. Direkt sorunu yaşayan kişinin ağzından gerçekleri duyması, öğrencilerin tutumlarının olumlu değişmesine katkıda bulunmuş olabilir.

SONUÇ

Bu öğrencilerin engellilere yönelik herhangi bir ders almadığı ve panel metnini okuduktan sonra tutumlarında anlamlı ve olumlu yönde değişiklik gözlemlendiği dikkate alındığında, panel metninin okunması yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumları değiştirdiği söylenebilir. Böylece spor alanında yapılacak engelli sporcu bireylerin katılacağı bir panel metninin metne dönüştürülmesi, dersi alamayan öğrencilere okutularak engelli bireye karşı tutumlarında olumlu değişiklikler oluşturulabilir. Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor dersinin Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğrencileri dışındaki öğrencilere zorunlu verilmesi, engelli bireye karşı olumsuz tutumların değişmesine katkıda bulunabilir.

Bundan sonraki çalışmalarda, engelli bireyle, beden eğitimi spor ortamlarında çalışacak eğitimcilerin, bilgilendirme ile birlikte etkileşim içinde bulunmalarının engelli bireye yönelik tutumları değiştirmedeki etkinliği araştırılabilir. Değişen tutumların sürekliliği araştırılabilir.

KAYNAKLAR:

1. Bender, W. N., Vail, C. O. ve Scott, K., "Teacher's attitude increased mainstreaming: Implementing effective instruction for students with learning disabilities", *Journal of Learning Disabilities*, pp.28, 87-94, 1995
2. English, R. W. "Correlates of stigma towards physical disable persons", *Rehabilitation Research Practice Review*, 2(4); pp.1-17, 1971
3. Özyürek, M., *Engelli Kişilere Yönelik Değiştirilen Tutumların Sürekliliği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1995
4. Aydın O., *Davranış Bilimine Giriş-4*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Üçüncü Baskı, S 280, 1985
5. Özyürek, M., "Effects of live, audio and print presentation of a discussion about physical disabilities on attitude motivation toward disable person in Turkey", Unpublished doctoral dissertation, University of North Colorado, 1977
6. Donaldson, J. "Changing attitudes toward handicapped persons: A review and analysis of research", *Exceptional Children*, 46, pp 504-514, 1980
7. Tait, K., & Purdie, N. "Attitudes toward disability teacher education for inclusive environments at an Australian University", *International Journal of Disability, Development and Education*, 47 (19), pp. 25-38, 2000
8. Buell, M. J., Halam, R., Gamel-McCormick, M., ve Scheer, S., "A survey of general and special education teacher's perceptions and in-service needs concerning inclusion", *International Journal of Disability Development and Education*, 46(2), pp.143-156, 1999
9. Roeher, G. Significance of public attitudes in rehabilitation of the disable. *Rehabilitation Literature*, 22, pp.66-72, 1961
10. Hodge, S.,R., ve Jansma, P., "Attitude change of physical education majors toward teaching students with varied disability types", *Clinical Kinesiology*, 51(4), pp.72-79, (1997\1998)
11. Fishbein, M, ve Ajzen, I., "Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research", Reading, MA: Addison-Wesley. 1975
12. Yuker, H. E., Block, J.R., & Young J. H., "The Measurement of Attitudes Towards Disabled Persons Scale", Albertson, NY: Ina Mend Institution, 1970
13. Hodge, R. S., "Prospective Physical education Teacher's Attitudes Toward Teaching Students with disabilities", *Physical Educator*, 55(2), pp. 68-78, 1998